

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра фізичної географії та картографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор

з науково-педагогічної роботи

Антон ПАНТЕЛЕЙМОНОВ

2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ШКІЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u> (шифр, назва спеціальності)
галузь знань	<u>10. Природничі науки</u> (шифр, назва спеціалізації)
спеціальність	<u>106. Географія</u>
проф. програма	<u>Географія</u>
спеціалізація	
вид дисципліни	<u>за вибором</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

“31” серпня 2020 року, протокол № 14

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:, **Свір Наталя Вікторівна**, ст. викладач кафедри фізичної географії та картографії

Програму схвалено на засіданні кафедри
фізичної географії та картографії

Протокол від “31” серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри фізичної географії та картографії

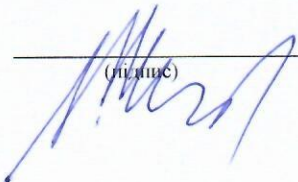
(підпис)

Юлія ПРАСУЛ.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією
факультету геології, географії, рекреації і туризму

Протокол від “31” серпня 2020 року № 13

Голова науково-методичної комісії
факультету геології, географії, рекреації і туризму

(підпис)

Олександр ЖЕМЕРОВ
(прізвище та ініціали)

Робоча програма дисципліни уточнена відповідно до освітньо-професійних програм, затверджених у новій редакції (рішення Вченої ради ХНУ імені В.Н. Каразіна, протокол №12 від 26.08.2020 р., у зв'язку з провадженням Стандарту вищої освіти за спеціальністю 106 «Географія»)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «**Шкільна географія**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напряму) 106. Географія

освітньо-професійна програма Географія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є розкриття теоретичних основ шкільної географії як науки про закономірності й особливості процесу навчання географії у школі та інших закладах середньої освіти, озброєння студентів знаннями і вміннями, необхідними для професійного становлення вчителя географії та подальшого зростання його методичної майстерності.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основними завданнями вивчення дисципліни є навчити студентів готуватися до проведення уроків географії у школі та інших закладах середньої освіти; виробити основні компетентності, знання, уміння, навички, що необхідні майбутньому вчителю географії.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни “Шкільна географія”	
Нормативна / За вибором	
Денна форма навчання	ночна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	5-й
Семестр	
8-й	9, 10-й
Лекції	
24 год	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
24 год	4 год.
Лабораторні заняття	
-	- год.
Самостійна робота, у тому числі	
72 год	108 год .
Індивідуальні заняття	
-год.	

1.6 Заплановані результати навчання

Фахові компетентності

: -базові знання про основи викладання географії у навчальних закладах;

-особливості різноманітних засобів, методів і форм навчання географії, у тому числі інноваційних;

-здатність ефективно застосовувати на практиці ті чи інші методи навчання залежно від різних об'єктивних факторів;

-здатність розробляти власну систему навчання географії та використовувати її під час педагогічних практик

; -здатність адаптуватися у педагогічному колективі для вирішення спільних завдань навчання й виховання.

Знати:

- особливості побудови шкільної географії, її дидактичне й виховне значення;
- класифікації засобів, методів, технологій навчання географії, їх переваги й недоліки;
- сновні форми організації навчальної роботи з географії, інноваційні педагогічні технології;
- вимоги до навчальних досягнень учнів з географії у сучасній школі.

Вміти:

- розробляти план-конспект уроку географії, календарно-тематичний план вивчення географії у школі;
- визначати, формулювати та реалізовувати основні дидактичні, виховні і розвиваючі цілі уроків географії у різних класах;
- проводити уроки та позакласну роботу з географії під час педагогічних практик;
- складати програму педагогічних спостережень на уроці географії у школі; організовувати і проводити педагогічний експеримент, обробляти матеріали й аналізувати результати власних педагогічних досліджень;
- проводити самоаналіз уроку географії з метою подальшого вдосконалення своєї педагогічної діяльності

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Тема 1. Мета і зміст географічної освіти в школі

Загальноосвітня цінність шкільного курсу географії. Визначення змісту географічної освіти як складна наукова проблема. Концепція базової географічної освіти в Україні. Загальна характеристика програми з шкільної географії - основного документа, який визначає зміст навчального предмета загалом, а також містить обов'язкові результати навчання. Структура шкільної географії. Завдання й основний тематичний зміст курсів: “Загальна географія”, “Материки й океани”, “ Україна у світі: природа, населення”, “ Україна і світове господарство ”, «Географія: регіони та країни», «Географічний простір Землі», профільних курсів. Головні риси змісту сучасної шкільної географії: системність, гуманізація, екологізація, плюралізм, історизм, міждисциплінарна інтеграція, варіативність. Головні завдання шкільного курсу географії: формування цілісного географічного образу планети Земля, розуміння ролі географічних знань у вирішенні економічних, екологічних і соціальних проблем, розвиток у школярів геопросторового мислення, виховання національно свідомого громадянина, гуманіста і природолюбця, розвиток причинного і творчого мислення. Компетентніший підхід до освіти та його реалізація в шкільній географії.

Тема 2. Методика навчання географі в загальноосвітній школі: історичний досвід і сучасні напрями. Шкільна географія у зарубіжних країнах

Поява географії як самостійного шкільного предмета в Європі, Росії, Україні. Перші науково-популярні книги та підручники з географії у Росії. Перший підручник з вітчизняної географії Х. Чеботарьова (1776 р.). Педагогічні погляди М. В. Гоголя. Його “Думки про географію”. Роль К. Д. Ушинського у розвитку методики шкільної географічної освіти. Перша вітчизняна методика Д. Д. Семенова - “Педагогічні замітки для учителів” (1864 р.). Становлення шкільної географії сучасного типу в Україні. Ідеї академіка С. Рудницького щодо географії як окремого шкільного предмета та структури шкільних географічних курсів, обґрунтування фундатором української географії переваг індуктивного методу і принципу наочності у викладанні географії в школі. Географія у складі природо- та суспільствознавчих шкільних дисциплін у 1924-1934 рр. Викладання географії в СРСР як окремого предмета з 1934 року та його роль у патріотичному вихованні радянських громадян. Перші українські методичні збірники “Географія в школі”, “Красзнавство в школі” (1948 р.), “Методика викладання в школі” (1967 р.). Розвиток методики викладання географії в 60 - 80-х роках минулого століття.

Шкільна географія і її викладання в роки незалежної України. Нові шкільні підручники з географії, методичні посібники для вчителів, картографічні матеріали для школи.

Сучасна шкільна географія в зарубіжних країнах. Її місце в структурі шкільних курсів (самостійний предмету Франції, Польщі, Росії; у складі інтегрованих курсів - в США, Німеччині, Японії). Навчальні програми - централізовані, регіональні, локальні. Своєрідність методики викладання географії в різних країнах.

Розділ 2. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ КУРСІВ

Тема 1. Методика вивчення курсу “Загальна географія”(6 клас)

Місце і значення курсу в системі фізико-географічної і природничої освіти. Основні завдання курсу. Структура і дидактичні завдання розділів. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення курсу. Методика формування компонентів змісту курсу з урахуванням психолого-вікових особливостей шестикласників. Методи і форми активізації навчальної діяльності учнів 6-го класу, навчальні ігри.

Тема 2. Методика вивчення курсу “Материки й океани”(7 клас)

Значення курсу, в рамках якого формуються знання про географічну оболонку, її компоненти і територіальні складові регіонального та локального рівнів у системі шкільної географічної

освіти. Логічний зв'язок між попередніми і наступними курсами. Значний пізнавальний та мотиваційно-емоційний потенціал курсу. Структура й основні завдання окремих розділів. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення курсу. Методичні моделі вивчення. Традиційна модель комбінованих уроків. Поетапне вивчення за моделлю великих смислових блоків. Використання на етапі засвоєння нового матеріалу окрім структурно-логічних схем (СЛС), таких видів схематичної наочності, як опорно-інформаційні схеми (ОІС) та картосхеми, які ілюструють територіальність явищ і процесів. Застосування нетрадиційних форм навчання на другому етапі – уроках розширення і поглиблення знань (уроки-експедиції, інтегровані уроки, вікторини, ігри та ін.). Методика проведення практичних робіт. Основні форми організування роботи на останньому етапі вивчення тем (уроки узагальнюючого повторення): підсумкові письмові роботи, усний залік.

Тема 3. Методика вивчення курсу «Україна у світі: природа, населення» (8 клас)

Органічна єдність курсу, який формує географічний образ своєї країни на основі комплексного підходу і показу взаємодії трьох основних компонентів: природи, населення і господарства. Розвиваюча і виховна роль курсу.

Місце курсу як завершального у фізико-географічному підготуванні школярів. Удосконалення її тематичного змісту в новій редакції програми з географії. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення фізико-географічної частини курсу. Методика вивчення окремих розділів: дедуктивний метод викладання, активні форми роботи на уроці, використання опорно-інформаційних схем як засобу генералізації, систематизації і наочного подання основного матеріалу. Розширення і поглиблення умінь роботи з картами і глобусом як з джерелами географічної інформації при вивченні географічного положення України, її фізико-географічних умов і природно-ресурсного потенціалу. Краєзнавчий підхід до розкриття закономірностей розвитку природно-просторових явищ.

Тема 4. Методика вивчення курсу «Україна і світове господарство» (9 клас)

Зміст, освітнє і виховне значення економіко-географічного блоку курсу, його профорієнтаційні риси. Методика формування основних понять економічної і соціальної географії. Прийоми роботи з цифровим матеріалом, побудова картограм і картодіаграм. Роль колективної роботи – рольових ігор, навчальних дискусій на уроках соціальної і економічної географії. Методична правомірність зміщення акцентів з засвоєння характеристики економічних районів на метод і види районування, чинники районоутворення.

Тема 5. Методика вивчення курсу «Географія: регіони та країни» (10 клас)

Курс, який дає комплексні знання про сучасну політичну карту світу, країни, історико-географічні та політико-економічні райони планети. Навчальне і виховне значення курсу.

Структура, зміст і завдання, навчально-методичне забезпечення курсу. Нові методологічні положення сучасної економічної та соціальної географії світу. Методика вивчення загальної характеристики світу. Застосування лекційно- семінарської форми навчання. Використання карт, схематичної наочності, статистичних матеріалів з метою формування понять та пояснення причинних зв'язків. Ігрові методи роботи на основі колективного мислення. Використання міжпредметних зв'язків, застосування тестів для перевірки знань і самоконтролю. Методика вивчення регіонів і країн світу. Два підходи до вивчення регіональної частини курсу: переваги і недоліки кожного з них. Країнознавчий підхід у процесі вивчення курсу. Вивчення окремих країн за типовим планом. Проблеми вивчення країн світу. Ігрові форми вивчення географії країн і регіонів.

Тема 6. Методика вивчення курсу «Географічний простір Землі» (11 клас)

Курс розкриває сутність географічної науки в цілому; інтегрує знання про природу, людину і господарську діяльність; формує в учнів чіткі уявлення про основні закономірності будови і розвитку географічної оболонки та загальні суспільно-географічні закономірності світу з метою забезпечення сталого розвитку.

Тема 7. Методика викладання географії у профільній школі

Специфіка третього ступеня загальної середньої освіти – поєднання базових загальноосвітніх предметів, курсів за вибором і профільних загальноосвітніх предметів.

Мета вивчення географії на профільному рівні: освоєння системи географічних знань для розуміння предмета і завдань сучасної географічної науки, оволодіння вміннями географічного аналізу території, моделювання природних, соціально-економічних і геоекологічних явищ і процесів з урахуванням просторово-часових умов та чинників; розвиток географічного мислення; виховання патріотизму, толерантності до інших народів і культур; розвиток компетентності у сфері елементарного метеорологічного, геологічного, гідрологічного, ландшафтного, геоекологічного моделювання; використання різноманітних географічних знань та вмінь у побуті і в підготуванні до майбутньої професійної діяльності; забезпечення особистої безпеки, життєдіяльності й адаптації до умов навколишнього середовища; розуміння природно-суспільної сутності географії як її головної специфіки. Основні напрями профільної школи: суспільно-гуманітарний; природничо-математичний; технологічний; художньо-естетичний; спортивний. Географічні дисципліни для кожного з профільних напрямів. Методичні особливості викладання профільних курсів: когнітивно-пізнавальна та філософсько-узагальнююча суть підручників; інтерактивно-технологічний характер уроків, впровадження лекційно-семінарсько-залікової системи навчання; вимоги до вчителя профільної школи.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	Усього о	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ												
Тема 1 Мета і зміст географічної освіти в школі	9	2	1			6	10	1	1			8
Тема 2. Методика навчання географії в загальноосвітній школі: історичний досвід і сучасні напрями. Шкільна географія у зарубіжних країнах	13	2	1			10	16					16
Разом за розділом 1	22	4	2			16	26	1	1			24
Розділ 2. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНИХ ГЕОГРАФІЧНИХ КУРСІВ												
Тема 1. Методика вивчення курсу “Загальна географія”(6 клас)	14	4	2			8	14	1	1			12
Тема 2. Методика вивчення курсу “Материків й океанів”(7 клас)	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 3. Методика вивчення курсу «Україна у світі:	14	2	2			8	14	1	1			12

природа, населення» (8 клас)												
Тема 4. Методика вивчення курсу «Україна і світове господарство» (9 клас)	16	4	4			8	14	1	1			12
Тема 5. Методика вивчення курсу «Географія: регіони та країни» (10 клас)	14	2	4			8	13	1				12
Тема 6. Методика вивчення курсу «Географічний простір Землі» (11 клас)	14	2	4			8	13	1				12
Тема 7. Методика викладання географії у профільній школі	14	4	2			8	13	1				12
Разом за розділом 2	98	20	22			56	95	7	4			84
Усього годин	120	24	24			72	120	8	4			108

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Педагогічне дослідження. Навчальний експеримент.	2	
2.	Психодидактичні засади формування системи знань в курсах шкільної географії	2	1
3.	Проблемне навчання географії	2	
4.	Формування географічних компетенцій	2	1
5.	Проектування та застосування навчальних моделей	2	
6.	Проектування контролюючих теоретичних та практичних завдань	2	
7.	Технології навчання географії	2	2
8.	Методика вивчення пропедевтичних курсів та курсу “Загальна географія”	2	
9.	Методика вивчення курсу „Материки й океани”	2	
10.	Методика вивчення курсу «Україна у світі: природа, населення»	2	
11.	Методика вивчення курсу «Україна і світове господарство»	2	
12.	Профільне навчання географії	2	
	Разом	24	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Методи педагогічного наукового дослідження теоретичного рівня	5	8
2	Методи педагогічного наукового дослідження експериментально-емпіричного рівня	5	7
3	Технологія проведення педагогічного експерименту	8	10
4	Історія становлення й розвитку шкільної географії та її дидактики в Україні	5	7
5	Чинники розвитку шкільної географії та її дидактики.	5	7
6	Періодизація розвитку шкільної географії та її дидактики.	4	7
7	Початковий період розвитку шкільної географічної освіти та дидактики географії	5	8
8	Радянський період розвитку шкільної географічної освіти та дидактики географії.	5	7
9	Сучасний період розвитку шкільної географічної освіти та дидактики географії	5	8
10	Особливості шкільної географічної освіти у зарубіжних країнах	4	7
11	Навчання географії у країнах Європи	5	7
12	Навчання географії у США й Бразилії	4	8
13.	Структура шкільної географії у країнах Азії й Африки та Австралії	4	7
14	Професійне самовдосконалення вчителя географії	8	10
	Разом	72	108

Рекомендації до виконання різних видів робіт

Практична робота – одна з форм учбової роботи студентів, мета якої закріплення теоретичного матеріалу лекцій, більш глибоке його засвоєння, формування практичних професійних вмінь та навичок, оволодіння конкретними способами і прийомами, необхідними вчителю для самостійного моделювання та організації навчального процесу.

Підготовка до практичної роботи здійснюється відповідно до планів практичних робіт, де вказані теми робіт, питання для обговорення, практичні завдання, фрагменти навчального процесу для моделювання та демонстрації, питання винесені на самостійне вивчення, а також наводиться список основної навчально-методичної літератури.

Підготовка до практичної роботи містить:

- ознайомлення з питаннями, які виносяться на обговорення;
- вивчення, складання анотацій і/або конспектування рекомендованої літератури;
- складання тез чи розгорнутого виступу з кожного питання, розрахованого на 3-5 хвилин;
- моделювання планів-конспектів фрагментів навчального процесу, вивчення яких включає практична робота.

Особливу увагу студенти повинні приділяти опрацюванню підручників, нормативних документів, монографій, збірникам науково-методичних праць, статей в періодичних виданнях; правильно оформляти конспекти, тези, плани-конспекти фрагментів уроків.

Рекомендації до виконання практичних робіт:

- відповіді повинні мати логічну послідовність (починаючи від обґрунтування проблеми і закінчуючи висвітленням конкретних шляхів її вирішення);

- доповнення повинні бути по суті обговорюваного питання;
- зауваження – конструктивними, конкретними та аргументованими;
- практичні завдання виконуються у письмовій формі;
- демонстрація фрагменту уроку повинна тривати не більше 10 хвилин;
- перегляд відео фрагментів уроків передбачає їх аналіз у письмовій або усній формі.

Самостійна робота студентів включає час, використаний на вивчення конспектів лекцій, підручників, науково-методичної фахової літератури, написання доповідей, рефератів та коротких відповідей на питання, винесені на самостійне вивчення, особисту експериментально-практичну роботу під час педагогічної практики.

Рекомендації до самостійної роботи студентів:

- при вивченні матеріалу за конспектами лекцій, підручниками, науково-методичною літературою особливу увагу приділяти основним термінам та поняттям;
- для кращого розуміння та засвоювання навчального матеріалу створювати опорні структурно-логічні конспекти до кожної теми;
- під час проходження фахової практики застосовувати елементи різних навчальних технологій та аналізувати результати навчання;
- при написанні реферату пам'ятати, що він являє собою коротке викладення в письмовій формі певного наукового матеріалу і є результатом самостійного вивчення студентом науково-методичних робіт. Студент повинен продемонструвати вміння виділяти головне, бачити проблеми, яким присвячена робота, шляхи та способи їх вирішення;
- реферат повинен мати чітку структуру: вступ, в якому обґрунтовується важливість даного дослідження; основна частина, яка розкриває зміст роботи, її основні напрямки; висновок, в якому студент коротко представляє основні підсумки.

6. Індивідуальні завдання

На денній і заочній формі навчання індивідуальні завдання не передбачені.

7. Методи навчання

До основних методів навчання належать: лекції (з презентаціями), практичні роботи, самостійна робота студентів згідно з програмою курсу.

За умови продовження національного адаптивного карантину, спричиненого корона вірусною інфекцією (COVID -19), проведення лекцій буде проведено у онлайн режимі із застосуванням платформ для відео конференцій: Cisco Webex, Google Mee, Zoom тощо.

8. Методи контролю

Передбачені методи контролю: правильність виконання практичних робіт та їх теоретичний захист, участь у дискусіях під час лекційних та практичних занять, проміжний і заліковий контроль.

Контрольні заходи проводяться з метою оцінки рівня підготовки студентів з дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюються у вигляді поточного та підсумкового семестрового контролю (екзамен).

Мінімальна кількість балів, які повинні набрати студент для зарахування поточного контролю, становить 30 балів.

Умови допуску студента до підсумкового семестрового контролю (заліку): виконання практичних роботи та написання контрольної роботи.

Підсумковий семестровий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він здійснюється під час проведення заліків в письмовій формі. Загальна кількість балів за успішне виконання залікових завдань – 40. Час виконання – 90 хвилин. У разі використання заборонених джерел студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Екзамен

Поточне тестування та самостійна робота						Сума
Розділ 1		Розділ 2		Разом	Екзам ен	
Т 1.	Т 2	Т 1	Т 2		40	100
10	10	20	20	60		

Критерії оцінювання:

Практична робота 15б.

- ◆ Повне та детальне виконання роботи в рамках виділеного часу – 15 б.
- ◆ Не виконані, або виконані з зауваженнями пункту – 10 б.
- ◆ Не виконані пункти роботи, або виконані невірно – 5б.
- ◆ Не виконана робота – 0б.

За підсумками поточного і підсумкового контролю студент може набрати від 0 до 100 балів включно.

Мінімальна кількість балів, які повинен набрати студент для одержання заліку, становить 50 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою для заліку
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>-
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (скорочений варіант) [Текст]: освітня галузь "Природознавство" // Географія та економіка в сучасній школі. - 2012. - № 4. - С. 2-4.
3. Географія. Економіка: Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 6-11 класи. - К., 2006. - С. 71-89.
4. Навчальна програма для учнів 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: проект для обговорення // Географія, 2012. - № 11-12. - С. 4-38.
5. Кобернік С.Г. та ін. Методика викладання географії в школі: навчально-методичний посібник. - К.: Стафед - 2, 2000. - 320 с.
6. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р., Скуратович О.Я. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: посібник для вчителя. - К.: Навчальна книга, 2005. - 319 с.
7. Топузов О.М., Самойленко В.М., Вішнікіна Л.П. Загальна методика навчання географії: підручник. - К.: Картографія, 2012. - 512 с.

Додаткова література

1. Бабешко О.О. Методика навчання географії : посібник [для вчителів і студентів-географів педуніверситетів] / О.О. Бабешко – Умань : АЛМІ, 2005. – 263 с.
2. Байназарова О.О. Загальна географія. 6 клас: Посібник для вчителя / О.О. Байназарова, А.М. Байназаров, І.В. Гринь, А.А. Гринь. – Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. – 240 с. – (На допомогу вчителю).

3. Барабоха П.Л. Программа системного применения проблемно-символических сигналов (ПСС) в преподавании географии: учеб.-метод. пособ. / Барабоха П.Л. – К. : Реформа, 1998. – 27 с.
4. Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии / Н.Н. Баранский ; изд. подгот. Л.М. Панчешниковой. – [2-е изд. перераб.] – М. : Просвещение, 1990. – 303 с.
5. Барышева Ю.Г. Использование средств обучения в преподавании географии / [Ю.Г. Барышева, М.Б. Вестицкий, Т.В. Григорьев и др.] ; под. ред. Ю.Г. Барышевой. – М. : Просвещение, 1989. – 159 с.
6. Барышева Ю.Г. Кабинет географии / [Ю.Г. Барышева, Т.П. Беляева, М.Б. Вестицкий, В.П. Голов, Ю.Г. Широких]; под ред. Ю.Г.Барышевой. - М.: Просвещение, 1983. – 176 с. – (Б-ка учителя географии).
7. Булава Л.М. Економічна та соціальна географія України : навчальний посібник для учнів 9 класу / Л.М. Булава, М.П. Нагорнюк – Полтава : ПОІПОПП, 2000. – 104 с.
8. Винокур М.С. Листы опорных сигналов и структурно-логические схемы на уроках географии: пособие для учителя / М.С. Винокур, О.Я. Скуратович. – К. : Рад. школа, 1990. – 48 с.
9. Громов П.А. Рисунок в обучении физической географии: (Из опыта работы). – 2-е изд. испр. и доп. / П.А. Громов. – М.: Просвещение, 1979. – 128 с.
10. Довгань Г.Д. Економічна і соціальна географія світу. 10 клас: Наочний довідник / Г.Д. Довгань. – К.; Х.: Веста, 2005. – 144 с.
11. Замковий В.П. Майстерність учителя географії / В.П. Замковий. - К.: Рад. шк., 1972. – 160 с.
12. Заславський І.І. Карта на уроках географії / І.І.Заславський. – К.: Знання, 1986. – 127 с.
13. Коберник С.Г. 8 - 9 класи: Дидактичний комплекс до вивчення шкільного курсу / С.Г. Коберник, Р.Р. Коваленко. – К.: Стафед-2; Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2003. – 216 с.
14. Картель Л.М. Використання малюнка в навчанні географії: посіб. для вчителя / Л.М. Картель. – К. : Рад. шк., 1990. – 96 с.
15. Контрольные задания и упражнения по географии: Пособие для учителей / Под. ред. Л.М. Панчешниковой. – М.: Просвещение, 1982. – 191 с. – (Б-ка учителя географии).
16. Коринская В.А. География материков и океанов. 7 кл.: Метод. пособие / В.А. Коринская, И.В. Душина, В.А. Щенев. - М.: Дрофа, 2000. - 128 с.
17. Корнєєв В.П. Технології в навчанні географії / В.П. Корнєєв. – Х. : Основа, 2004. – 112 с.
18. Костенко Л.В. Географія України. 8-9 класи: Наочний посібник. – К.; Х.: Веста, 2007. – 152 с.
19. Круглик Л.І. Вивчення проблем соціальної географії в школі : навчально-методичний посібник / Л.І. Круглик, Л.Б. Паламарчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2001. – 140 с.
20. Крылова О.В. Уроки географии в 6 классе: Кн. Для учителя / О.В. Крылова. – М.: Просвещение, 2002. – 160 с.
21. Крылова О.В. Уроки географии: 7 кл.: Из опыта работы. / О.В. Крылова. – М.: Просвещение, 1990. – 240 с.
22. Лисенкова Г.Я. Лекции и семинары по географии в 10 классе / Г.Я. Лисенкова. – М. : Просвещение, 1992. – 143 с. – (Б-ка учителя географии).
23. Максаковский В.П. Географическая культура : учеб. пособ. [для студентов вузов] / В.П. Максаковский. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 416 с.
24. Максаковский В.П. Преподавание географии в зарубежной школе / В.П. Максаковский. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 368 с.
25. Методика обучения географии в средней школе: пособие для учителя / [Н.В. Андреев, И.И. Баринова, Ю.И. Валишин и др.]; под ред. И.С. Матрусова. – М.: Просвещение, 1985. – 256 с. – (Библиотека учителя географии).

26. Методика обучения географии в средней школе / [А.Е. Бибик, Т.П. Герасимова, А.В. Даринский, И.С. Матрусов, Б.П. Орлова, А.И. Соловьева]; под ред. А.Е.Бибик и др., изд. 2-е. - М.: Просвещение, 1975. – 384 с.
27. Никонова М.А. Методика преподавания региональной географии в школе: Учебное пособие для учителей географии и студентов географ. спец. высш. пед. учеб. заведений / М.А. Никонова, О.А. Бахчиев, И.В. Душина и др.; Под ред. М.А. Никоновой. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель», 2003. – 188 с.
28. Новые взгляды на географическое образование : пособие ЮНЕСКО / [Норманн Дж. Грейвз, Филипп Пинчмелл, Майкл Нейш и др.] ; пер. с англ. ; под ред. В.П. Максаковского, Л.М. Панчешниковой. – М. : Прогресс, 1986. – 463 с.
29. Обух Г.Г. Методика обучения географии : учеб. пособие / Обух Г.Г. – Минск : Университетское, 2001. – 184 с.
30. Пальчевський С.С. Сугестопедагогіка: новітні технології : навч. посіб. / Пальчевський С.С. – К. : Кондор, 2005. – 351 с.
31. Панчешникова Л.М. Методика обучения географии в средней школе / Л.М.Панчешникова. - М.: Просвещение, 1983. – 320 с.
32. Пестушко В.Ю. Географія материків і океанів. 7 клас : Методичний посібник для вчителя / В.Ю. Пестушко, Г.Є. Уварова. – Харків : Внста: Видавництво «Ранок», 2004. – 224 с.
33. Петрова Н.Н. Методика преподавания географии в дифференцированной школе / Н.Н. Петрова – М. : Блик и Ко, 2000. – 335 с.
34. Понурова Г.А. Проблемный подход в обучении географии в средней школе / Г.А. Понурова. – М. : Просвещение, 1991. – 192 с. – (Б-ка учителя географии)
35. Современный урок географии. Часть 1 : методические разработки уроков / [составитель И.И. Баринаова]. – М. : Школьная Пресса, 2002. – 128 с. («География в школе». Библиотека журнала. Вып. 7).
36. Солонько А.В. Современный урок географии. Ч. 4. Методические разработки уроков географии в 9 классе: Деловые игры / А.В. Солонько ; под. ред. И.И. Бариновой. – М. : Школьная Пресса, 2002. – 96 с. – (Библиотека журнала «География в школе». Вып. 7).
37. Стадник О.Г. Загальна географія. 6 клас : методичний посібник для вчителя / О.Г. Стадник. – Х. : «Основа», 2006. – 208 с.
38. Стадник О.Г. Проблемні та творчі завдання до курсу економічної географії / О.Г. Стадник. – Х. : Основа, 2005. – 112 с. (Бібліотека журналу «Географія», Вип. 7 (19)).
39. Топузов О.М. Методика викладання економічної та соціальної географії світу: 10 кл. / О.М. Топузов, Л.В. Тищенко. – К. : А.С.К., 2005. – 128 с.
40. Финаров Д.П. Методика обучения географии в школе : учеб. пособие для студентов вузов / Д.П. Финаров. – М. : АСТ: Астрель, ХРАНИТЕЛЬ, 2007. – 382 с. – (Высшая школа)
41. Шатных А.В. Современный урок географии. Ч. 3. Методические разработки уроков географии в 10 классе / А.В Шатных. – М. : Школьная Пресса, 2002. – 128 с. – (Библиотека журнала «География в школе». Вып. 6).
42. Шляхи підвищення ефективності уроку географії : посібник для вчителя ; [упоряд. О.Я. Скуратович]. – К. : Рад.шк., 1991. – 93 с.
43. Підручники з географії для 5-10 класів.